

Agrese vůči pedagogům narůstá. A to i ve školce

[Mgr. Těthalová Marie](#)

Napadání učitelek, poškozování vybavení nebo krádeže, to trápí některé školky. Ve výroční zprávě České školní inspekce se dočteme, že už v mateřských školách se řeší problémy s rizikovým chováním dětí. Napadání učitelek, poškozování vybavení nebo krádeže, to trápí některé školky.

Řešení není jednoduché, zákazy a tresty často nezabírají.

Navíc „akce vyvolává reakci“, takže čím více na děti „tlačíme“, tím horší může být jejich chování. A stojí také za to zamyslet se nad tím, co vlastně je tím rizikovým, problémovým chováním. Podle speciální pedagožky PhDr. Zdeny Michalové, Ph. D., to může být jakýkoli typ chování, které se učitelům v rámci jejich školské instituce jeví jako problémové. S jakými projevy problémového chování se podle zkušeností Zdeny Michalové můžeme setkat u předškolního dítěte? „Odmítání předložené práce či nabízené aktivity, potyčky s ostatními dětmi, odcházení ze třídy bez dovolení, nerespektování učitelky či doma rodičů, agresivita slovní i fyzická vůči dětem, někdy i dospělým, autoagrese, ničení věcí, lež, krádež. U lži a krádeží je však potřebné k jejich hodnocení přistupovat s nadhledem. Musíme vždy vzít v úvahu věk dítěte, jeho celkovou vyspělost, kontext situace, v níž ke lži či krádeži došlo. Musíme zvážit, zda dítě mělo ze svého činu skutečně nějaký prospěch a zda se nejednalo spíše o nějaké nedorozumění, omyl, neschopnost oddělit od sebe fantazii od reality. Nelze samozřejmě zpochybnit, že dnešní děti mají více příležitostí dříve sociálně dospět, tudíž i některé jejich projevy v chování mohou být u některých z nich rafinovanější a vymykající se teoretickým poučkám z odborných pramenů. Každopádně vždy je nejpodstatnější zjednat nápravu toho, co se stalo, a nikoli se spokojit s nějakým mnohdy nelogickým neadekvátním trestem. Dítě se musí způsobem přiměřeným jeho věku podílet na odstranění problému, který způsobilo,“ vysvětluje Zdena Michalová, která působí jako vedoucí SPC při ZŠ pro žáky se specifickými poruchami chování.

O tom, že problémové chování může souviset s ADHD, nelze podle Zdeny Michalové pochybovat. „Nemůžeme ale tvrdit, že každé dítě s ADHD se nutně musí vyznačovat problémovým chováním. Spíše si řekněme, že je výchovně náročnější, bývá extrémně živé, neúčelně aktivní, náladové,“ vysvětluje speciální pedagožka. „U dětí s touto poruchou nejčastěji nastávají výraznější problémy v souvislosti se začleněním do kolektivu vrstevníků a s nutností respektovat a přizpůsobit se určitým pravidlům a omezením, což ony vzhledem k své spontánnosti a menší sociální zralosti ve srovnání se stejně starými dětmi těžce nesou. Hlavní příznaky ADHD – hyperaktivita, narušená pozornost a impulzivita – se zřetelně projevují a vedou až ke školnímu selhávání. Dítě s ADHD vyžaduje od svých vychovatelů mnoho bezbřehé trpělivosti a vytrvalosti, zvýšenou dávku pozornosti, přiměřené tolerance, ocenění snahy a láskyplné důslednosti. Dnešní doba s sebou v otázkách výchovy nese stírání role rodiče a dítěte. Pokud se rodič snaží být dítěti hlavně a pouze kamarádem a neurčí mu hranice chování, může se lehce stát, že z dítěte – jak říká Jiřina Prekopová – stane tyran rodiny.“

O ADHD se mluví jako o „módní diagnóze“, někdy slyším, že ji dostane „každý nevychovaný spratek“. Co o tom soudí Zdena Michalová? „To je poměrně častý názor. Dříve byla ‚módní diagnózou‘ dyslexie, nyní více než ADHD Aspergerův syndrom... Celý školský systém vede i odbornou veřejnost svým systémem k přidělování diagnóz, a lékařská diagnóza, tedy ADHD, je v současnosti srozumitelná všem zúčastněným, jejím prostřednictvím si vysvětlujeme důsledky určitého jevu u dítěte... Pro vlastní práci s dítětem je název diagnózy pouhým názvem, neřeší, jak konkrétně by se k tomu kterému dítěti mělo přistupovat, aby se bez ohledu na onu diagnózu jeho chování zlepšilo. Proto zastávám názor, že diagnózy by se přidělovat neměly, zdá se mi to dost zbytečné. Na druhou stranu diagnózu ADHD totiž není zcela snadné určit. Je vždycky závislá i na tom, do jaké míry její projevy zasahují do každodenního života jedince. Proto je nutné kromě fyzického a psychického vyšetření dítěte vyhodnocovat také informace od osob, se kterými dítě přichází do styku. Především pak od rodičů a učitelů. Domnívám se, že pokud se nedodrží správný postup a dítě neprojde komplexním, multidisciplinárním vyšetřením, může být i nevychovanost zaměněna za ADHD a diagnóza přidělena neprávem. Pro okolí nejnápadnější jsou děti s převládající nadměrnou aktivitou a impulzivitou. Děti, u nichž převažuje pouze narušená pozornost, působí spíše jako zasněné, pohodlné, málo snaživé, nedbalé. Takže i ona různorodost projevu navenek funguje jako možný ‚sběrný koš‘ pro děti s problémy v chování, o kterých se říká, že jsou hyperaktivní.“

Každé dítě je originál

Teorie, povědomí o komplexnosti diagnózy a o jejím stanovení je jedna věc. Učitelé a rodiče ale s dítětem, které se nechová podle očekávání, musí pracovat a žít. Jak si s tím mají poradit?

„Každé dítě je jedinečné a jeho určité odchylky od nastavené normy musíme v první řadě přijmout jako skutečnou danost, až potom budeme schopni přistupovat přirozeněji k jeho vedení a ovlivňování. Každé dítě se rodí s určitým biologickým a nervově psychickým vybavením. Pokud se objeví problémy v chování, v první řadě považuji za nezbytné si s klidnou hlavou probrat veškeré okolnosti ovlivňující konkrétní chování dítěte a reálné možnosti jeho vychovatelů toto chování ovlivňovat. Nesnažit se plýtvat časem na odhalování příčin, proč se dítě chová tak a tak, ale spíše se zaměřit na to, co udělat pro to, aby se jeho projevy zmírnily, sledovat jeho pokroky, podporovat ho. Jen některá opatření směrem do budoucna mohou souviset s vlastními příčinami nevhodného chování. Obecně platí nesoustřeďovat se jen na obtíže, které nám dítě způsobuje, ale systematicky a za každou cenu vyhledávat radosti a pozitiva, která nám soužití s ním přináší. A dále nechtít veškeré obtíže v chování odstranit najednou, ale ovlivňovat je hezky postupně. Pokroky, to, co dítě zvládlo, ale i samotnou snahu řešit nějaký problém přiměřenějším způsobem, dokázat ocenit správnou pochvalou, neupozorňovat jen na nedostatky. Především vykonávat věci společně, i třeba opakovaně, je zbytečné se vysilovat slovním láním a napomínáním, účinnější bývá vzít dítě za ruku a společně dojít ke splnění vysloveného požadavku.“

Pokud se rodič snaží být dítěti hlavně a pouze kamarádem a neurčí mu hranice chování, může se lehce stát, že z dítěte – jak říká Jiřina Prekopová – stane tyran rodiny.

V současné době se mluví o vztahové vazbě. Má skutečnost, že dítě v prvních dnech, týdnech a měsících svého života nenavázalo vztah ke své primární osobě, souvislost s tím, že „zlobí“? A existuje nějaká terapie, která mu může pomoci? „Toto tvrzení souvisí s tím, že se do většího povědomí dostávají psychické potřeby malých dětí, které by se neměly opomíjet. Pevná vazba je dána u novorozence především uspokojením jeho potřeb, kdykoli je to nutné,

protože je závislý na péči druhých. Kromě vlivů prostředí je veškeré naše chování a vlastnosti také ovlivněno geneticky. Takže nelze jednoznačně říci, že dítě, které nezažilo pevný vztah s matkou či s otcem v prvních měsících svého života, musí nutně do budoucna pouze zlobit. Záleží na jeho osobnostní odolnosti a na osvěcenosti i dalších členů rodiny. Při výzkumech rané interakce se ale skutečně prokázalo, že děti, které onu pevnou vazbu zažily, jsou schopny efektivněji řešit problémy než ty, jež byly o tuto pevnou vazbu připraveny. Při jistém připoutání dítěte v raném věku k pečující osobě bylo zjištěno u předškoláků, že jsou schopni lépe spolupracovat s ostatními, patří mezi oblíbenější jedince v očích ostatních dětí i dospělých, jsou méně agresivní,“ připouští význam bezpečné, pevné vazby Zdena Michalová.

„Skutečnost je podle mého názoru taková, že základní podobu citového připoutání a následně větší víru zúzkostněného dítěte v okolní svět a jeho bezpečí nezměníme, jeho úzkost zakládá na častější možné neadekvátní reakce při řešení sociálních situací, do nichž se dostává. Nelze ale tvrdit, že se ono zlobení nedá vůbec ovlivnit. Stojí to však mnohem více úsilí vychovatelů, takže rodiče by si měli zorganizovat čas tak, aby alespoň prvních dvanáct měsíců života dítěte strávili s ním v podstatě od rána do večera a od večera do rána. S příchodem dítěte na svět by si měli být všichni rodinní příslušníci vědomi, že mají stejné možnosti a schopnosti dát dítěti plnohodnotný vztah, péči a podněty a že matka na to skutečně nemusí být sama, případně že ji mohou plnohodnotně nahradit, když ona péče o dítě není schopna. Otec, prarodiče, tety, strýčkové mohou naplnit bezprostřední životní podmínky dítěte, které jej obklopují a v nichž vyrůstá nejen v prvních měsících života. Pomáhají formovat jeho vlastnosti a chování. Na dítě působí spontánně a přirozeně, když s ním matka nebo otec od malinka je, když s ním realizuje různé činnosti přiměřené věku, když mu svou přítomností dodávají pocit bezpečí. Má jistotu, že se na ně může obrátit, když bude potřebovat s něčím pomoci. Prostřednictvím nápodoby svého chování a jednání dospělý systematicky ovlivňuje dětskou psychiku a projevy navenek, dítě vychovává, což samozřejmě nemůže, pokud s ním čas netráví. Nejlepší terapií je tedy společná činnost.“ Souvisí problémové chování s etnickou příslušností? „To je otázka, na kterou nelze jednoznačně odpovědět. Každé etnikum má svá specifika projevu chování a každá rodina má svá vnitřní specifika. Každé etnikum má své vlastní normy, v jejichž rámci je určité chování sociálně přijatelné. Takže to, co jedna kultura považuje za normální, v jiné kultuře už je považováno za odchylku od normality. Tudíž lze říci, že problémové chování skutečně s etnickou příslušností souvisí, především patří-li příslušník tohoto etnika k minoritní skupině obyvatel a nechová se podle očekávání považovaných za běžné ve společnosti majority,“ vysvětluje Zdena Michalová.

Mateřská škola vychovává

Problémové, rizikové chování předškoláků je komplexní problém, který – jak je zřejmé – nemá jednoduché řešení. Jistou naději ale vidím opět ve výroční zprávě České školní inspekce. V oblasti, která se týká rozvoje sociální gramotnosti, dopadly mateřské školy velmi dobře. Nejlépe byly hodnoceny aktivity s vytvářením sociálních dovedností pro respektování pravidel soužití ve třídě a k rozlišování dobrého a špatného chování. To je velmi pozitivní zjištění. Je vidět, že předškolní pedagogové vnímají, že jejich role nespočívá „pouze“ ve vzdělávání, ale ve formování osobnosti dětí a jejich návyků.